
Ludwig von Mises: Özgürlüğün Ekonomi Politikçisi*

Liberalizmin temel telkini, toplumsal işbirliği ve işbölümünün sadece piyasa ekonomisi içinde üretim araçlarının özel mülkiyet sistemiyle gerçekleşebileceğidir. Demokrasi, bireysel özgürlük, ifade ve basın özgürlüğü, dinî hoşgörü, milletler arası barış gibi liberalizmin diğer bütün ilkeleri bu temel önermenin sonuçlarıdır. Bunlar sadece, özel mülkiyete dayanan bir toplumda gerçekleştirilebilir.

Ludwig von Mises
Omnipotent Government (1944)

Richard M. Ebeling°

Avusturyalı iktisatçı Ludwig von Mises, 20. yüzyılın üç çeyreğini kapsayan profesyonel kariyeri boyunca, hiç mübalağa etmeksizin (abartısız), ekonomik özgürlüğün en önemli ve önde gelen savunucularından biriydi. Sosyalizm, faşizm ve müdahaleci refah devletinin yükselmesi karşısında savunduğu bireysel özgürlük, piyasa ekonomisi, ve sınırlı devlet fikirlerini, Mises kadar açık ve ikna edici çok az savunana vardı. Mises, aynı zamanda, modern kolektivizmin en kapsamlı ve tutarlı eleştiricisiydi. Dahası, klasik liberalizmin ve piyasa düzeninin siyaset, ekonomi, ve sosyal ilkeleri üzerine çok sayıda yazıları, onyıllar öncesinde kaleme aldığı zamanlardaki tazeliğini ve ilgisini hâlâ korumaktadır.¹

* *The Freeman: Ideas on Liberty*, “Ludwig von Mises: The Political Economist of Liberty” Part I-Part II, Mayıs 2006, Vol. 56, No: 4, Haziran 2006, Vol. 56, No: 5.

° Foundation for Economic Education’ın başkanı .

¹ Mises’in hayatı ve iktisat ile özgürlük felsefesine katkıları için bkz. Richard M. Ebeling, *Austrian Economics and the Political Economy of Freedom*, Northampton, Mass.: Edward Elgar, (2003) Bölüm 3, “A Rational Economist in an Irrational Age: Ludwig von Mises,” s. 61–99 ve Richard M. Ebeling, “Planning for Freedom: Ludwig von Mises as Political Economist and Policy Analyst,” *Competition or Compulsion: The Market Economy versus the New Social Engineering*.

29 Ekim 1881 tarihinde Eski Avusturya Macaristan İmparatorluğunun Lemberg şehrinde doğan Mises, seçkin bir Yahudi tüccar ve işadamı ailesinden gelmektedir. Büyük büyükbabası Mayer Rachmiel Mises, Ludwig doğmadan birkaç ay önce, Lemberg'deki Yahudi cemaatin lideri olarak İmparator Franz Joseph'e yaptığı hizmetlerden dolayı asalet ünvanıyla onurlandırılmıştı.²

Ludwig'in babası Arthur, 1890'ların ilk yıllarında ailesini, İmparatorluğun demiryolu sisteminde inşaat mühendisi olarak çalıştığı yer olan Viyana'ya taşıdı. Ludwig, üniversite çalışmalarına hazırlık için şehrin önde gelen (akademik) liselerinden (gymnasium) birine başladı. Mises, 1900 yılında Viyana Üniversitesine girdi ve 1906 yılında hukuk alanındaki doktorasını tamamladı. 1909 yılında Viyana Ticaret Odasında, Ticaret, Sanat ve Sanayi bölümünde işe başladı ve 1934'de İsviçre-Cenevre'deki Uluslararası Çalışmalar İhtisas Enstitüsündeki tam zamanlı hocalık pozisyonunu kabul edip Viyana'dan ayrılana kadar, Ticaret Odasında baş ekonomik analist olarak çalıştı. Mises Ticaret Odasındaki işinin yanında Viyana Üniversitesinde hocalık yaptı, uluslararası üne sahip özel interdisipliner seminerleri yürüttü ve 1927 yılında, ilk yöneticisi genç Friedrich A. Hayek olan Avusturya Konjonktür Dalgaları (Austrian Institute for Business Cycle Research) Araştırma Enstitüsünü kurdu.³

Mises, Cenevre'de bulunduğu 1934-1940 yılları arasında, İngilizcesi '*Human Action: A Treatise on Economics*'⁴ olan iktisat alanında en önemli eserini Almanca olarak kaleme aldı. 1940'ın yazında, Nazi savaş makinesi Batı Avrupa işgallerini sona erdirmek üzereyken Mises ve eşi yollarını İsviçre'den, hayatının geri kalanını geçirdiği ve 10 Kasım 1973 yılında 92 yaşında hayatını kaybedene kadar yazmaya ve New York Üniversitesinde hocalık yapmaya devam ettiği Amerika'ya çevirdiler.

(Ed. Richard M. Ebeling) (Hillsdale, Mich.: Hillsdale College Press, 2001), ss. 1-85; aynı zamanda bkz. Murray N. Rothbard, *Ludwig von Mises: Scholar, Creator, Hero* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1988) ve Israel M. Kirzner, *Ludwig von Mises* (Wilmington, Del.: ISI Books, 2001).

² Mises'in ailesinin geçmişi ve Yahudiler ve anti-Semitizm bağlamında Viyana ve Avusturya'nın kültürel atmosferi için bkz. Richard M. Ebeling, "Ludwig von Mises and the Vienna of His Time," Parts I and II, *The Freeman*, March 2005, pp. 24-31, and April 2005, ss. 19-25.

³ Mises'in Avusturya'nın iki savaş arası dönemde siyasi analist ve avukat olarak yaptığı çalışmalar için bkz. Richard M. Ebeling, "The Economist as the Historian of Decline: Ludwig von Mises and the Austria Between the Two World Wars", *Globalization: Will Freedom or Global Government Dominate the International Marketplace?* (Ed. Richard M. Ebeling), (Hillsdale, Mich.: Hillsdale College Press, 2002), ss. 1-68.

⁴ Ludwig von Mises, *Human Action: A Treatise on Economics*, 3. gözden geçirilmiş baskı. (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1996 [1966]).

Bunun yanı sıra Mises, hem iki dünya savaşı arası Viyana’da hem de II. Dünya Savaşı sonrası Amerika’da, etrafına entellektüel olarak yaratıcı öğrencileri çekmek gibi eşsiz bir yetenek sergiledi ve bu suretle Avusturya İktisat Okulunun fikirlerinin devam etmesi için yeni nesil öğrenciler yetiştirdi.

Mises’in özgürlük savunusunun değerini anlayabilmek için 20. yüzyılın ilk yarısının siyasi ve ideolojik eğilimlerini anlamak gereklidir. 19. yüzyılın hemen hemen tamamı boyunca “liberalizm”; bireysel özgürlük, anayasal olarak sınırlı devlet ve özel mülkiyetin kutsallığına olduğu kadar, içerde teşebbüs özgürlüğüne, dışarıda dünya uluslararası serbest ticarete karşı ve bağlılık anlamına geliyordu.

Mamafih, I. Dünya Savaşı’ndan önce bile, kendini liberal olarak tanımlayanlar, gerçekte, birkaç on yıl öncesinin savaş öncesi Alman İmparatorluğunda “devlet sosyalizmi”nin savunucularıydı. I. Dünya Savaşı’ndan hemen hemen 40 yıl önce, birçok önde gelen Alman iktisatçısı, tarihçisi ve siyaset bilimcisi, daha geniş anlamıyla Alman Tarih Okulunun mensubu olarak bilinenler, serbest piyasa kapitalizminin eleştirisinde sosyalizmin haklı olduğunu savunuyorlar; düzenlenmemiş piyasanın işçilerin sömürülmesi ve “milli çıkar”ın ihmali sonucunu doğuracağını söylüyorlardı. Sosyalistlerin yanlış olduğu noktanın, tüm mevcut sosyal düzenin bir devrimle ortadan kaldırılması konusundaki radikal talepleri olduğunda ısrar ediyorlardı.

Bunun yerine Almanya’nın ihtiyacının, azgın *laissez faire*’in sözde “aşırılıklarının” ıslah edilmesini başlatacak sosyal reformları içeren “devlet sosyalizmi” olduğunu ifade ediyorlardı. Alman Tarih Okulu, 1880’ler ve 1890’larda Alman “Demir Başbakanı” Otto von Bismarck tarafından dayatılan modern refah devletini destekledi ve cesaretlendirdi. Tıbbın devletleştirilmesi, devlet tarafından yönetilen emekli maaşları, asgari ücret yasaları ve hükümet tarafından finanse edilen toplu konutlar ile eğlence tesisleri “işçi sınıfı” için “beşikten mezara” güvenlik sağlayacak ve bu surette işçi sınıfını daha radikal Marksist sosyalist planlardan caydıracaktı.⁵

Aynı zamanda, tarifeler, karteller, teşviklerle olduğu kadar üretim ve fiyat kontrolleri üzerinden de gerçekleştirilen sanayi ve tarımdaki devlet düzenlemeleri, “kapitalist sınıf”ın faaliyetlerinin siyasi otoritelerin “ulusun çıkarı”na olduğunu düşündükleri şeye yöneltilmesini sağlayacaktı. Tüm ekonomik ve toplumsal politika kararlarındaki pragmatizm ve icabı hale uygunluk, hükümet müdahalelerinin keyfi gücünü sınırlayan “katı” anayasal kısıtlamalar

⁵ Bismarck bir hayranına anlatır: “Benim düşüncem işçi sınıfına rüşvet vermek ya da daha doğrusu, onları kendi tarafına çekmek, devleti onların kurtuluşu ve refahı için varolan toplumsal bir kurum olarak göstermekti.” Bkz. William H. Dawson, *The Evolution of Modern Germany*, Cilt II (New York: Charles Scribner’s Sons, 1914), s. 349.

yerine “devlet adamlılığının” ve siyasi bilgeliğin en yüksek biçimleri olarak alkışlandı.

Alman Tarih Okulu mensupları, eski moda klasik liberalizmin, özgürlüğü anlamada ve hükümetin rolünün sadece baskı, şiddet ve dolandırıcılığa karşı vatandaşlarının hayat, hürriyet ve mülkiyetini güvence altına almak olduğunu savunmada tümüyle “negatif” olduğunu savunuyordu. Onların dediğine göre hükümet, hayatın belirsizliğine karşı kitlelerin sosyal güvenlik sigortalarını sağlamada daha aktif ve “pozitif” olmalıydı. Bu sebeple, onlar ve onların İngiltere ve Fransa ve özellikle Birleşik Devletler’deki “ilerlemeci” takipçileri, çok geçmeden kendi fikirlerini, ihtiyaçtan ve endişeden azade daha doğru ve eksiksiz bir “özgürlük” yaratan, daha yeni ve daha aydınlanmış bir liberalizm olarak tanımladılar.⁶

Liberalizm kavramı, özellikle Birleşik Devletlerde, hukuk devleti ve sınırlı devlet çerçevesindeki bireysel özgürlüğün ve serbest teşebbüsün siyasi ve ekonomik felsefesinden, devletin müyecaviz elinin vatandaşlarına toplumsal ve ticari alanlarına artan ölçüde girdiği siyasi paternalizm anlayışına doğru değişmiştir.⁷

Sosyalizm ve Milliyetçilik

19. yüzyılın son on yılları, aynı zamanda iki çeşit kolektivizmin yükselmesine tanıklık etmiştir: Sosyalizm ve milliyetçilik. Bu ikisinin ortak önermesi, birey ve onun çıkarlarının her zaman bir bütün olarak toplumun en uygun çıkarlarıyla çatışma içinde olduğudur. Marksistler, işbölümü ve özel mülkiyetin ayrılmasıyla toplumun, özünde zıt toplumsal “sınıflara” bölündüğünü gösteren kaçınılmaz “tarihin yasaları”nı keşfettiklerini öne sürdüler. Üretim araçlarına sahip olanlar, tarım ve sanayide çalışan üretken mülkiyetin sahihi işçilerin ürettikleri zenginliğin bir kısmına el koyarak rant ve kâr elde ettiler.

⁶ 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Alman refah toplumunun ve düzenlenmiş ekonomisinin gelişimi ve buna ilişkin fikirler için bkz. Richard M. Ebeling, *Austrian Economics and the Political Economy of Freedom*, Bölüm 7, “The Political Myths and Economic Realities of the Welfare State,” ss. 179–202, özellikle, ss. 179–84 ve Richard M. Ebeling, “National Health Care and the Welfare State,” *The Dangers of Socialized Medicine* (ed. Jacob G. Hornberger ve Richard M. Ebeling), Fairfax, Va.: *The Future of Freedom Foundation*, 1994, s. 25–37; aynı zamanda Mises’in Alman Tarih Okulunu eleştirisi için bkz. “The Historical Setting of the Austrian School of Economics” [1969], Bettina Bien Greaves’in editörlüğünde yeniden basılan *Austrian Economics: An Anthology* (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1996), s. 53–76, özellikle s. 60–69.

⁷ Bkz. Richard M. Ebeling, “Free Markets, the Rule of Law, and Classical Liberalism,” *The Freeman*, Mayıs 2004, s. 8–15.

Bu sınıf çatışması, eninde sonunda, tarihsel evrim yoluyla, işçilerin ayaklanıp kapitalistlerin mallarını kamulaştırıldığı radikal devrimci bir değişime yol açacaktı. Üretim araçları kamulaştırıldıktan sonra, işçilerin bu yeni devleti, artık mallarına el konmuş olan kapitalistlerin daha önceki ademi merkeziyetçi ve kâr-amaçlı üretim planlarının yerine merkezi planlamayı getirecekti. Sosyalist merkezi planlamanın, insanlık tarihinin “kapitalist evresi” boyunca tecrübe edileni son derece aşan belli bir seviyede üretimi ve yükselen hayat standardını yaratacağı iddia edildi. Bu süreç, bencillik ve açgözlülüğün dünya üzerinden silinmesiyle kişinin istek ve arzularının tamamının karşılandığı, “kıtlık sonrası” bir dünyayla doruğa ulaşacaktı.⁸

Saldırgan milliyetçiliği savunanlar, dünyadaki halklar arasında aslında doğuştan bir çatışma olduğunu savunmuştur.⁹ Ne var ki, bu çatışma Marksist sosyalistlerin tanımladığı gibi toplumsal sınıflara dayanmamakta, fakat uluslar ve ulusal gruplar arasında gerçekleşmekteydi. Milliyetçi ideologlara göre, ne yazık ki ulusların içindeki bireyler çoğu kez kendi uluslarının çıkarlarıyla uyumsuz bir şekilde davranıyorlardı. Onun için, iş adamlarının, işçilerin ve çeşitli mesleklerin mensuplarının özel çıkarları, ulusun daha büyük çıkarı yararına düzenlenmeli ve kontrol edilmeliydi. Bunun bir sonucu olarak, saldırgan milliyetçilik –sadece orada değilse de özellikle Alman İmparatorluğunda– devlet sosyalizminin müdahaleci ve refah devletçi politikalarıyla ve yeni zamanların ilerici “liberalizm” yle uzlaşmıştır.

Bu milliyetçilerin nazarında dünya ulusları arasındaki ticari ve askeri çatışma kaçınılmazdı. Herhangi bir ulusun zenginliği, ancak diğerlerinin pahasına gerçekleşebilirdi. Bu sebeple, tüm milliyetçi devlet adamlarının vazifesi, dünya üzerindeki diğer ulusları yoksullaştırma ve fetih yoluyla kendi uluslarının gücünü ve üstünlüğünü desteklemektir. Hiçbir ulus, kendisinin siyaseten ve maddeten imhasını gönüllü olarak kabul etmeyeceğinden, savaş, insanlık durumunun kaçınılmaz bir özelliğiydi. Militarizm ve askerî ruh, aynı şekilde, hem zorunlu olduğu hem de ticaretin “bireyci” ve “pasifist” ruhundan daha üstün olduğu gerekçesiyle yüceltilirdi.¹⁰

⁸ Mises’in Marksist tarih ve sınıf çatışması teorisindeki içsel tasarım hatalarını ve çelişkilerini gösterdiği eserler; *Socialism: An Economic and Sociological Analysis* (Indianapolis: Liberty Classics, 1981 [1922; gözden geçirilmiş baskı., 1932, 1951]), ss. 279–320 ve *Theory and History: An Interpretation of Social and Economic Evolution* (Indianapolis: Liberty Fund, 2005 [1957]), ss. 102–58.

⁹ Millet ve milliyetçiliğin evrimi ve anlamları için bkz. Carlton J.H. Hayes, *The Historical Evolution of Modern Nationalism* (New York: Richard R. Smith, 1931); Carlton J.H. Hayes, *Essays on Nationalism* (New York: Macmillan, 1928); Walter Sulzbach, *National Consciousness* (Washington, D.C.: American Council on Public Affairs, 1943) ve Frederick Hertz, *Nationality in History and Politics* (New York: Oxford University Press, 1944).

¹⁰ Ludwig von Mises, “Autarky and Its Consequences” [1943], *Money, Method and the Market Process: Essays by Ludwig von Mises* (Ed. Richard M. Ebeling), (Norwell, Mass.: Kluwer Academic

Bu kollektivist eğilimlerin sonucunda 1914 yılında I. Dünya Savaşı patlak verdi, savaşın sebepleri ve sonuçlarının bir analizi Ludwig von Mises'in *Ulus, Devlet ve Ekonomi* adlı kitabının 1919 yılındaki cildinde sunuldu.¹¹ Kendisine verilen isimle Büyük Savaş, sadece milliyetçi ruhun zaferini getirmedi; o aynı zamanda savaş zamanının olağanüstü şartları adına, tüm savaşan ulusların özel sanayiye ve tarımı ya kamulaştırarak ya da iyiden iyiye kontrol ederek fiilen sosyalist merkezi planlamanın çeşitli formlarını dayattıklarını tecrübe etti. Savaş zamanı hükümetleri, güya tüm nüfusun refahı için, topyekün bir savaşın ihtiyaçları yine top yekün bir devlet sorumluluğu gerektirdiğinden, tüm tüketici üretiminin refah-devletçi bir tayınlanması ve düzenlenmesini tesis ettiler.

Birinci Dünya Savaşının külleri arasından, yeni totaliter devletler ortaya çıktı; önce 1917 Bolşevik Devrimi akabinde Rusya'da Lenin liderliğinde kurulan komünist diktatörlük, sonra 1922'de İtalya'da Mussolini ve onun Faşist Partisinin gücünün artması. Hem komünistler hem de faşistler klasik liberalizmin değer ve kurumlarını reddettiler. Anayasal hükümet, hukuk devleti, sivil özgürlükler ve ekonomik özgürlük, kollektivist temanın her iki varyasyonu tarafından, Sovyet Rusya'da işçi devletinin ve Faşist İtalya'da ise ulusal azametinin başarısı önündeki gerici engeller olarak ilan edildi. Komünizm ve faşizmin her ikisi de, bireyin "yeniden eğitime" ihtiyacı olduğunda ve daha geniş çaplı sosyalist ve milliyetçi bir iyiye itaat etmelerinin sağlanması gerektiğinde ısrar ettiler. Birey, çok güçlü ve çok planlı bir devlet makinesinin bir dişlisi konumuna indirildi.¹²

Press, 1990) s. 138: "Saldırgan veya militarist milliyetçilik ordu yoluyla diğer milletleri fethetmeyi ve onlara boyun eğdirmeyi hedefler İktisadi milliyetçilik, örneğin ticaret ve göç engelleriyle, yabancı yatırımları kamulaştırma, dış borcu reddetme, paranın devalüasyonu ve döviz kuru kontrolleri gibi ekonomik önlemler aracılığıyla yabancılara zarar vererek kendi milletlerinin ya da onun bazı kesimlerinin refahını artırmayı hedefler."

¹¹ Ludwig von Mises, *Nation, State, and Economy: Contributions to the Politics and History of Our Time* (New York: New York University Press, 1983 [1919])

¹² Bkz. Richard M. Ebeling, *Austrian Economics and the Political Economy of Freedom*, Bölüm 6, "Classical Liberalism and Collectivism in the 20th Century," ss. 159-78, özellikle ss. 159-63; komünizm, faşizm ve Nazizm arasındaki siyasi ve ideolojik benzerlikler için bkz. Ludwig von Mises, *Planned Chaos* (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1947), ss. 62-79; ayrıca bkz. Richard Overy, *The Dictators: Hitler's Germany, Stalin's Russia* (New York: W.W. Norton, 2004); A. James Gregor, *The Faces of Janus: Marxism and Fascism in the Twentieth Century* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 2000); François Furet, *The Passing of an Illusion: The Idea of Communism in the Twentieth Century* (Chicago: University of Chicago Press, 1999); and Richard Pipes, *Russia Under the Bolshevik Regime* (New York: Alfred A. Knopf, 1993), s. 240-81.

Savaşta Almanya'nın yenilgisi, 1920'lerin başında yıkıcı hiper enflasyona sebep olan siyasi ve ekonomik bir keşmekeşle sonuçlandı.¹³ Alman toplumunun toplumsal ve kültürel dayanak noktalarının çoğu savaş ve enflasyon yüzünden çözüldü.¹⁴ Gittikçe artan sayıdaki Alman, ekonomik darlık ve siyasi istikrarsızlığın bataklığından kendilerini çıkaracak bir "lider" in özlemine duyuyordu. 1925 yılında Mises Almanya'daki bu trendi tahlil etti ve Alman halkının klasik liberalizm ve Markist sosyalizm yerine "nasyonal sosyalizm" e sürüklenmekte olduğu sonucuna vardı.¹⁵ 1933 yılında Hitler ve Nasyonal Sosyalist (Nazi) hareketin zaferi umut edilirken, Mises, 1926 yılında birçok Almanın "tüm umutlarını kendileri yerine ve kendileri için düşünecek 'güçlü bir adam' ın gelmesi üzerine kurdukları" konusundaki uyarısını yapıyordu.

Daha sonraki yıllarda Mises, Sovyetler Birliğindeki Marksistler, çeşitli endoktrinasyon ve düşünce kontrolünün çeşitli yöntemleri yoluyla sosyalist "yeni insan" ı kültürel olarak yaratmak üzere merkezi planlama aracını kullanırken, Nazi Almanyasındaki nasyonal sosyalistlerin merkezî planlamayı yeni "üstün ırk" ı yetiştirmek amacıyla kullanmak suretiyle bunu bir adım daha ileri götürdüklerini vurgulamıştır.¹⁷

İki dünya savaşı arasındaki dönemde Mises'in en önemli eserlerini yayınladığı (*Sosyalizm*, 1922; *Liberalizm*, 1927; *Müdahaleciliğin Eleştirisi*, 1929) tarihsel bağlam buydu.

Sosyalizm (1922), *Liberalizm* (1927) ve *Müdahaleciliğin Eleştirisi* (1929) başlıklı kitaplarında Ludwig von Mises'in kendine biçtiği görev, toplumda insanın yerine ilişkin olarak sosyalizm, milliyetçilik ve müdahalecilik tarafından ortaya konan temelden farklı bir görüş ortaya koymaktı. Mises, "toplumsal sınıf", milliyet, ırk veya dar grup çıkarları bağlamında insanlar arasında kaçınılmaz bir çatışma olduğu öncülüyle başlamak yerine, akıl ve tecrübenin, tüm insanların

¹³ Mises'in Büyük Almanya Enflasyonu analizi için bkz. (monografi) "Stabilization of the Monetary Unit—From the Viewpoint of Theory" [1923], Ludwig von Mises, *On the Manipulation of Money and Credit* (Ed. Percy L. Greaves, Jr.), (Dobbs Ferry, N.Y.: Free Market Books, 1978), ss. 1-49, ve Ludwig von Mises, "Business Under German Inflation" [1946] *Ideas on Liberty*, Kasım 2003, ss. 10-13; ayrıca Richard M. Ebeling, "The Great German Inflation," *Ideas on Liberty*, Kasım 2003, ss. 4-5.

¹⁴ Bkz. Albrecht Mendelssohn Bartholdy, *The War and German Society: The Testament of a Liberal* (New York: Howard Fertig, 1971 [1937]), ve Mortiz J. Bonn, *Wandering Scholar* (London: Cohen & West, Ltd., 1949), ss. 273-90.

¹⁵ Ludwig von Mises, "Anti-Marxism" [1925], *Critique of Interventionism* (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1996 [1929]), ss. 71-95.

¹⁶ Ludwig von Mises, "Social Liberalism," [1926] in *Critique of Interventionism*, s. 67.

¹⁷ Mises, *Planned Chaos*, ss. 77-78.

maddi ve kültürel durumlarını karşılıklı olarak iyileştirmek için barış içinde ortaklık kuracaklarını gösterdiği üzerinde ısrarla durmuştur. Bunun anahtarı, işbölümünün faydalarını anlamak ve takdir etmektir. Uzmanlaşma ve ticaret sayesinde, insan ırkı kendisini hem fakirlikten hem de savaştan kurtaracak kapasiteye sahiptir.

İnsanlar, diğerlerine hükmetmeye ve onları yağmalamaya girişen düşmanlar olmak yerine, toplumsal işbirliğinin ortak bir süreci içinde bir araya gelirler. Modern uygarlıktan ve onun insana sunduğu maddî ve kültürel rahatlık ve fırsatlardan anladığımız her şeyi, işbölümünün mümkün kıldığı son derece yüksek yarar ve avantajlara borçluyuz. İnsanlar rekabetçi piyasa mübadelesinde işbirliği içinde olmuşlardır.

Mises'in işaret ettiği kafa karışıklığı, bu işbirliğine dayalı toplumsal süreci günlük hayatın değişken şartları yerine daha uzun vadeli bir perspektiften görememektir. Piyasadaki rekabette, arz ve talebin interaktif ve yarışmacı süreçleri içinde kâr elde edenler ve kayıplardan canı yananlar her zaman vardır. Fakat anlaşılması gereken şudur ki, işbölümüne katılanların kısa vadeli refahlarındaki değişiklikler, ona katılan her bir kişinin bazı şeyleri daha fazla başka bazılarını ise daha az yapma konusunda bilgi edinmelerini sağlayan bir yöntemdir. Bu süreç, toplumun üretken faaliyetlerinin piyasada kendisini gösteren tüketici talebine uyacak ve onu yansıtacak şekilde gerekli intibakı sağlamaktadır.¹⁸

Elbette kâr şeklindeki “ödül” ile kayıp şeklindeki “ceza”nın yerine siyasi güç geçirilebilir. Mamafih, bu ikamenin bedeli, Mises'in savunduğu gibi, fazlasıyla yüksektir. Öncelikle, insanlar kölelik ve baskı kamçısı altında çalışmaya zorlandıklarında zekâ ve çalışkanlıklarını kullanmada daha az hevesli olurlar ve böylece toplum, onların serbest çabasıyla ve icat kabiliyetiyle üreteceklerini kaybeder.¹⁹ İkinci olarak, insanlar kendilerini kumanda edenlerin değer ve amaçlarına uymaya zorlanırlar ve bu şekilde (kendilerini yönetenlerin, hayatlarında kendilerine neyin mutluluk ve anlam kazandıracığını daha iyi bildikleri konusunda hiç bir kesinlik olmadığı halde) kendi amaçları peşinde koşma özgürlüklerini kaybederler.

Ve üçüncü olarak, sosyalist merkezi planlama ve piyasaya yapılan siyasi müdahaleler, sırasıyla, toplumsal işbirliğinin işlemlerini ortadan kaldırır ve ya onu tahrip eder. Karşılıklı ilerleme için uzmanlaşmanın kapsamlı ve sürdürülebilir bir sistemi, sadece tek bir toplumsal ve ekonomik kurumlar man-

¹⁸ Ludwig von Mises, *Socialism: An Economic and Sociological Analysis* (Indianapolis: Liberty Classics, 1981 [1922; revised eds., 1932, 1951]), s. 256-78; ve *Human Action: A Treatise on Economics*, 4. Gözden Geçirilmiş Baskı. (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1996), s. 143-76.

¹⁹ Mises, *Human Action*, s. 628-34.

zumesi altında mümkün olabilir. Üretim faktörlerinin özel mülkiyeti olmaksızın, işbölümünde yığınla bireysel eylemin eşgüdümü mümkün değildir. Aslında, Mises'in sosyalist düzenin serbest piyasa ekonomisinin etkinlik ve verimliliğine ulaşmasının "imkânsızlığı"na ilişkin analizi, onun döneminin en orijinal iktisatçılarından biri olarak kazandığı uluslararası saygınlık ve ünün kaynağı ve kitabı *Sosyalizm*'in temel tezidir.²⁰

Özel mülkiyet ve rekabetçi piyasa mübadelesi ortak bir parasal bir mübadele aracı paydasında ifadesini bulur ve böylece hem tüketim malları hem de üretim faktörleri için fiyatların oluşmasını mümkün kılar. Fiyatların bu parasal temeli üzerinde, girişimciler nispi maliyetleri ve alternatif üretimlerin kârlılığını belirlemek için iktisadi bir hesaplama yaparlar. Piyasanın ürettiği bu fiyatlar olmaksızın, satın alan halk tarafından yüksek değer biçilen malların en az maliyetle ve dolayısıyla en ekonomik yoldan üretilmesini sağlayacak şekilde kaynakları rakip kullanımlar arasında tahsis etmenin hiç bir rasyonel bir yol olmayacaktır. Mises'in gösterdiği gibi iktisadi hesaplama, eldeki kıt kaynakların toplumun üyelerine en iyi hizmet etmesini garanti eder.

Amaçları gerçekleştirmek için araçların kullanılmasındaki bu rasyonalite, kapsamlı bir sosyalist merkezi planlama sisteminde mümkün değildir. Mises, piyasa fiyatları olmadan sosyalist planlamacılarının, merkezi olarak kontrol ettikleri üretim faktörlerinin en iyi hangi yerde kullanılması gerektiğini nasıl bilebileceklerini sormuştur. Üretim araçlarının özel mülkiyeti olmadan, hiç bir şey (yasal bir şekilde) alınıp satılmaz. Alma satma ehliyeti olmadan hiç bir icap ve kabul ve haliyle yarışan alıcı ve satıcılar arasında alışverişin şartları üzerinde hiç bir pazarlık da söz konusu olmayacaktır. Piyasa rekabetinin sıkı pazarlığı olmadan da, tabii ki, mübadelenin şartları üzerinde anlaşma diye bir şey de olmayacaktır. Mübadelenin şartları üzerinde bir uzlaşma olmadan ise piyasa fiyatları olmaz. Öyleyse piyasa fiyatları olmadan, merkezi planlamacılar alternatif maliyetleri ve dolayısıyla kaynaklardan hangilerinin mümkün olan en değerli kullanımlarını nasıl bileceklerdir? Özel mülkiyetin ve dolayısıyla piyasa mübadelesi ile piyasa fiyatlarının kaldırılmasıyla, merkezi planlamacılar israfı ve etkisizliği en aza indirmek üzere neyin nasıl üretileceğinin belirlenmesi için gerekli kurumsal ve bilgisel araçlardan yoksun kalacaklardır.

²⁰ Ludwig von Mises, "Economic Calculation in the Socialist Commonwealth" [1920], F.A. Hayek, *Collectivist Economic Planning: Critical Studies on the Possibilities of Socialism* içinde (London: George Routledge & Sons, 1935), s. 87-130, yeni baskısı, Israel M. Kirzner (ed), *Classics in Austrian Economics: A Sampling in the History of a Tradition*, vol. 3 (London, William Pickering, 1994), s. 3-30 ve Mises, *Socialism*, s. 95-194. Bureaucracy (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1944), s. 20-56; Human Action, s. 689-715; ayrıca Richard M. Ebeling, "Why Socialism Is 'Impossible,'" *The Freeman*, October 2004, s. 8-12.

Mises Meydan Okudu

Sosyalistlerle birçok sosyalist olmayan iktisatçı yıllarca Mises'in, sosyalizmin "imkânsız" olduğunu söylemesinin yanlış olduğunu iddia etti. Sovyetler Birliğini örnek gösterdiler ve bu sistemin var olduğunu ve işlediğini söylediler. Ancak, Mises, 1920'lerin başlarından beri, yazılarında sayısız yerde, sosyalist sistemin varolamayacağını söylemediğinde ısrar etti. Elbette, üretim faktörleri milileştirilebilir ve toplumun bütün üretim faaliyetlerini yönetme sorumluluğu merkezî bir planlama örgütüne devredilebilirdi.

Mamafih, Sovyet ekonomisine ve benzeri sosyalist ekonomilere ilişkin çalışmalarda gözlemlenen sözde rasyonalite ve görünüşteki etkinlik dereceleri, dünyada hâlâ işleyen piyasa toplumlarının halihazırda var olduğu gerçeği sayesinde mümkün olmuştur. Mevcut piyasa ekonomileri, sosyalist planlamacıların kendi tahsis ve üretim kararlarını değerlendirmek için proksiler ve göstergeler olarak kullanmaya çalıştıkları çeşitli "gölge fiyatlar" sağlamaktaydı. Ne var ki, böyle bir sosyalist ekonomideki gerçek ekonomik şartlar, komşu piyasa toplumlarındaki koşulların (mevcut kaynaklar, işgücü becerileri, sermaye araçlarının nitelik ve niceliği, arazinin verimlilik ve çeşitliliği, tüketici talebi kalıpları) tam bir kopyası olamayacağından, bu proksi fiyatlar Sovyetler Birliği gibi yerlerdeki iktisadi hesaplama problemini hiçbir zaman tamamıyla çözemelerdi.²¹

Bu sebeple Mises 1931'de şöyle demiştir: "Hem siyasi hem de tarihi bakıştan hareketle, (sosyalist planlamanın 'imkansızlığı'nın) bu kanıtı, iktisat teorisinin kesinlikle en önemli buluşludur... Tek başına bu, geleceğin tarihçilerinin, sosyalist hareketin zaferinin nasıl olup da toplumun sosyalist düzeninin yaratılmasına götürmediğini anlamalarını sağlayacaktır"²²

Mises, aynı zamanda, piyasa ekonomisine yapılan peyderpey siyasi müdahalelerin içsel tutarsızlıklarını da göstermiştir. Girişimcinin karar sürecindeki fiyat kontrolleri ve üretim kısıtlamaları, kaynakların tüketicilerin hizmetinde en verimli şekilde kullanılması üstündeki kısıtlamalar kadar, arz ve talep ilişkisinde de dengesizlik ve çarpıtmalara yol açar. Siyasi müdahaleci, ya önceki müdahalelerin yol açtığı dengesizlik ve çarpıtmaları telâfi etmek üzere yeni kontroller ve düzenlemeler getirmeyi tercih etme ya da zaten var

²¹ Mises, *Socialism*, s. 102; *Liberalism: The Classical Tradition* (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1996 [1927]), s. 74; *Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total War* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1944), s. 55; *Bureaucracy*, ss. 58-59; *Planned Chaos* (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1947), s. 84; *Human Action*, s. 258-59, 702-703.

²² Ludwig von Mises, "On the Development of the Subjective Theory of Value" [1931] *Epistemological Problems of Economics* (New York: New York University Press, 1981 [1933]), s. 157.

olan müdahaleci kontrol ve düzenlemeleri kaldırarak piyasanın tekrar serbest ve rekabetçi olmasına izin verme seçeneğiyle karşı karşıya kalır. Birbirini izleyen peyderpey müdahaleler yöntemi, sonunda, baştanbaşa ekonominin devlet kontrolü altına girdmesiyle sonuçlanacak olan bir devletin büyümesi mantığını getirir. Bundan dolayı, sürekli olarak uygulanan müdahalecilik, aşamalı olarak sosyalizme götürebilir.²³

Hükümet müdahalesinin en zararlı şekli, Mises'e göre, para sisteminin siyasi kontrolü ve manipülasyonuydu. Hem Marksistlerin hem de Keynesyenlerin aksine, Mises konjonktür dalgalanmasında meydana gelen iniş ve çıkışları, serbest piyasa ekonomisinin kaçınılmaz ve özsel bir parçası olarak görmemiştir. Enflasyon ve durgunluk dalgaları, para ve bankacılığa yapılan siyasi müdahalenin sonucuydu ve Mises'e göre, 1930'ların Büyük Bunalımı da buna dahildi.

Finansal Manüplasyon

Çeşitli siyasi ve ideolojik baskılar altındaki hükümetler finansal sistem üzerindeki kontrolü tekelleştirmişlerdir. Baskı makineleriyle havadan para yaratmak veya bankaların defteri kebirleri üzerinden hükümet borçlarını karşılamak ve yapay düşük faiz oranlarıyla sürdürülemeyen yatırım hamlelerini teşvik etmek için iktidarlarını kullanmışlardır. Bu tür finansal genişlemeler, her zaman, işgücü ve yanlış sermaye yatırımlarını da içeren kaynakların yanlış yönlendirilmesiyle sonuçlanacak şekilde piyasa fiyatlarını bozma eğilimindedir. Paranın ve banka kredilerinin yapay genişlemesinin neden olduğu enflasyonist artış, er ya da geç, ekonomik düşüşün sahnesini kurar. Finansal otorite, düzeltmeye duyduğu kaçınılmaz ihtiyaçla, faiz oranları ile borçlanma ve borç vermenin piyasa fiyatlarını bozarak yatırım ve tasarrufları denge dışına atar. Konjonktür dalgalanmalarının “depresyon” veya “resesyon” (durgunluk) dönemleri, finansal otoritenin para arzını düşürdüğü ya da daha fazla artmasını durdurduğu zamanlarda ortaya çıkar. Kayıp olarak kaydedilen bazı yatırım projeleriyle, emeğin ve başka kaynakların daha kârlı alternatif istihdama yeniden tahsisiyle ve bazen arz ve talebi daha uygun bir düzene sokacak ücret ve fiyatlardaki hayati uyarlamalarla, dengesizlik ve bozulmalar görünür hale gelmiştir.²⁴

²³ Mises, *Critique of Interventionism* (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1996 [1929]), s. 1-31, 97-106; *Interventionism: An Economic Analysis* (Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education, 1996 [1941]); *Human Action*, s. 716-79; *Planning for Freedom* (South Holland, Ill: Libertarian Press, 4. baskı 1980 [1952]), s. 1-49.

²⁴ Ludwig von Mises, *The Theory of Money and Credit* (Indianapolis: Liberty Classics, 1981 [1912; gözden geçirilmiş baskılar., 1934, 1953]); “Monetary Stabilization and Cyclical Policy” [1928] Kirzner (ed.), *Classics in Austrian Economics*, vol. 3'te yeniden basılan, s. 33-111; *Human Action*, s. 398-478, 538-86, 780-803.

1930'lardaki Keynesyen devrimin, II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda süren iktisat politikası tartışmalarına hâkim olması, Mises'e göre, piyasa ekonomisinin nasıl çalıştığı üzerine çok temel bir yanlış anlamaya dayanıyordu. Keynes'in yüksek ve uzun süreli işsizliğin sebeplerini açıklamak için kullandığı "toplam talep başarısızlıkları" dikkatleri düşük istihdamın gerçek kaynağından uzaklaştırdı: "piyasanın arz yanı"ndaki üreticiler ve işçilerin ürünlerine ve emeklerine potansiyel alıcıların ödemeye hazır oldukları düzeyde fiyat belirlemedeki başarısızlıkları. İşsizlik ve atıl kaynaklar talep yönetimi problemi değil, bir fiyatlandırma problemi doğurur. Mises, Keynesyen iktisadın, esas olarak, arz ve talep gerçeğine ve piyasanın onlara verdiği değere uyum sağlamak istemeyen sendikalar gibi bazı özel çıkar grupları için bir gerekçeden başka bir şey olmadığını düşünüyordu.²⁵

Mises'in sosyalizm ve finansal manipülasyonu da içeren müdahalecilik analizinden çıkardığı sonuç, altın standardı gibi piyasaya dayalı bir para sistemi ile birlikte, tam olarak engelsiz bir serbest piyasa ekonomisinin hiç bir alternatifi olmadığıdır.²⁶ Sosyalizm ve müdahaleciliğin her ikisi de kapitalizmin işlemeyen ve istikrarsız ikameleridir. Klasik liberalizm, mülkiyet haklarını ve serbest piyasa ekonomisini savunur ve bunlar üzerinde ısrar eder. Çünkü bunlar, toplumun bütün üyelerine özgürlük ve bireysel tercih için geniş bir alan sağlayan ve milyarlarca insanın eyleminin koordinasyonunu iktisadi olarak en rasyonel yoldan gerçekleştirecek kurumsal araçları yaratan yegâne toplumsal işbirliği sistemidir.

Klasik Liberalizm, Özgürlük ve Demokrasi

Mamafih, Mises'in liberalizmi kolektivizmin çeşitli şekillerine karşı savunması, sadece özel mülkiyetin sağladığı ekonomik faydalarla sınırlı değildir. Mülkiyet, aynı zamanda, insana en değerli ve önemli nesneyi sağlar: Özgürlük. Mülkiyet bireye, kendi iyi ve anlamlı hayat kavrayışını yaşayıp geliştirebileceği özerk bir alan tanır. Ayrıca bireyi, kendi varlığını idame ettirmek için devlete bağımlı olmaktan korur; kendi çabasıyla ve diğer özgür insanlarla birlikte gerçekleştirdiği gönüllü mübadele sayesinde, kendi hayatının şartlarını dikte edecek herhangi

²⁵ Mises'in Büyük Bunalım'ın sebepleri ve çözümleri hakkındaki analizi için bkz. Ludwig von Mises, "The Causes of the Economic Crisis" [1931] Greaves (ed.), *Ludwig von Mises, On the Manipulation of Money and Credit* içinde, s. 173-203; ve Keynesyen iktisat için bkz. Mises, "Stones into Bread, The Keynesian Miracle" [1948] ve "Lord Keynes and Say's Law" [1950], in *Planning for Freedom*, s. 50-71; Büyük Bunalım'ın Avusturyan ve Keynesyen analizinin derinlemesine karşılaştırması için bkz. Richard M. Ebeling, "The Austrian Economists and the Keynesian Revolution: The Great Depression and the Economics of the Short-Run", Richard M. Ebeling (ed.), *Human Action: A 50-Year Tribute* (Hillsdale, Mich.: Hillsdale College Press, 2000), s. 15-110.

²⁶ Bkz. Ebeling, *Austrian Economics and the Political Economy of Freedom* (Northampton, Mass.: Edward Elgar, 2003), Bölüm 5, "Ludwig von Mises and the Gold Standard," s. 136-58.

bir mutlak bir siyasi otoriteye minnettar olmaz. Özgürlük ve mülkiyet güvence altında olacaksa, barış ortamına ihtiyaç duyar. Eğer her bir kişi, kendi çıkar ve yeteneklerinin gerektirdiği, başkalarıyla rızaya dayalı beraberlik içinde kendi amaçlarını gerçekleştirecek en yararlı yollardan tam olarak istifade edecekse, şiddet ve sahtekârlık yasadışı olmalıdır.

Mises, klasik liberal idealin, aynı zamanda kanun önünde eşitlik ilkesinin önemini vurguladığını belirtmektedir. Her bir insan, kendi bilgi ve becerilerini kendisine fayda sağlayacak ve aynı zamanda gönüllü piyasa mübadeleleri yoluyla toplumun genelinin de iyiliğine olacak şekilde kullanmak serbestliğine ancak siyasi ayrıcalık ve kayırmacılık ortadan kaldırıldığında sahip olabilir. Bu, aynı zamanda, liberal toplumun, gelir ve refah eşitsizliğinin bireysel özgürlükten ayrılamaz olduğunun kabul edildiği bir toplum olduğu anlamına gelmektedir. İnsanların doğal ve sonradan kazanılmış becerileri ve iradi eğilimlerinin çeşitliliği göz önüne alındığında, onların piyasada kazandıkları ödüller kaçınılmaz olarak farklı olacaktır. Kişiyi yaratıcı ve verimli yollara götüren teşvikleri azaltmaz ve kesmezsek başkası türlü olamaz.

Dolayısıyla, klasik liberal toplumda devletin rolü, her bir bireyin hayat, hürriyet ve mülkiyet haklarına saygı duymak ve onları korumaktır. Demokrasinin önemi, Mises'e göre, çoğunlukların her zaman haklı oldukları ya da onların siyasi gücü kullanarak azınlıklara istedikleri gibi davranabilmeleri değildir. Seçilmiş ve temsili hükümet, siyasi güce sahip olanların, devrime ya da iç savaşa başvurmadan değiştirmenin bir aracıdır. Bu, toplumsal barışın korunmasının kurumsal aracıdır. Mises için, geçmişin pek çok istibdadından olduğu kadar komünizm ve faşizm tecrübesinden de açıkça belliydi ki, demokrasi olmazsa, kimin ne kadar süreyle ve hangi amaçla yöneteceği sorularının akıbeti kaba güce ve diktatöryal iktidara bağlı kalır. Hem piyasa ortamında hem de sosyal ve siyasi alanda insanın diğerleriyle ilişkilerinde kullanacağı yöntemler kurşun ve süngü değil akıl ve ikna olmalıdır.²⁷

Klasik liberalizm üzerine olan kitabında Mises, diğer insanların kendi "iyi", "erdemli" ve "doğru" anlayışlarından ayrıldıkları her durumda, insanların kişisel davranışa ve ahlâka ilişkin kendi görüşlerini dayatmak üzere devlet gücüne başvurmakta çok istekli olduklarından şikâyet ediyordu. "Çağdaşlarımızın, hoşlanmadıkları bir şey olduğunda hemen otoriter yasaklamaları talep etmeye olan eğiliminin, kölelik ruhunun onların içlerinde hâlâ nasıl derinlere nüfuz ettiğini göstermektedir... Hemcinsleri kendisinin uygun bulmadığı şekilde davranıyor ve yaşıyorsa da özgür bir insan buna dayanabilmelidir. İnsanın, hoşlanmadığı bir şeyle karşılaşır karşılaşmaz hemen polisi çağırma alışkanlığından kendisini kurtarması gerekir."²⁸

²⁷ *Socialism*, s. 58-73; *Liberalism*, s. 18-42; *Human Action*, s. 150-53, 264-89.

²⁸ Mises, *Liberalism*, s. 55.

Öyle ise, devlet faaliyetinin sınırlarının belirlenmesinde sosyal politikaya neyin yol göstermesi gerekir? Mises, yasa ve kurumların, barışçıl toplumsal işbirliği amacına katkıda bulunup bulunmadığı, bulunuyorsa ne ölçüde katkıda bulunduğuna göre değerlendirilmesini savunan bir faydacıydı. Toplum, insanların hayatlarına anlam veren amaçların peşinden gidebilmesine imkân veren en önemli araçtır. Fakat Mises, bir faaliyetin ve siyasetin seyrinin her bir durum için ayrı ayrı belirlenmesi gerektiğine inanan -felsefî tartışmadaki adıyla- bir eylem-faydacısı değildi. Bunu yerine o, belli bir davranış tarzının, kişisel ve toplumsal davranışın (akıl ve tecrübe birikimini yansıtan) genel kurallarıyla uyum içinde olup olmamalarına göre değerlendirilmesi gerektiğine inanan bir kural-faydacısı idi. Herhangi bir eylemin uzun vadeli sonuçları başarılı bir toplumsal etkileşim için hayatî olan kurumların korunması ve onlarla uyum içinde olunması açısından değerlendirilmelidir.²⁹ Bu, Mises'in sıklıkla kullandığı şu ifadenin anlamıdır: toplumun üyelerinin “doğru anlaşılabilir uzun vadeli çıkarları”³⁰

Dolayısıyla, Mises'in demokrasiyi ve devletin güçleri üzerindeki anayasal sınırları savunması, tarihin defalarca şu gerçeği gösterdiğine ilişkin gerekçeli bir yargıya dayanıyordu: Demokratik olmayan ve anayasacılığı gözetmeyen araçlar şiddete, baskıya ve sivil ve ekonomik özgürlüklerin kaldırılmasına ve toplumun uzun dönemli istikrarını bozacak şekilde hukuka ve hukuk düzenine saygının tahribine yol açmıştır. “Güçlü adamlar”dan ve görünüşteki kriz dönemlerinin “olağanüstü tedbirleri”nden gelecek kazanç ve faydalar uzun vadede, daima, bu yöntemlerce söz verilen kısa vadeli istikrar, düzen ve güvenlikten daha fazla, özgürlük ve zenginlikle ilgili maliyet ve kayıplar üretme eğiliminde olacaktır.

Klasik Liberalizm ve Uluslararası Barış

Piyasa temelli işbölümü sayesinde ortaya çıkan toplumsal işbirliğinin faydaları, Mises'e göre, bir ülke hudutlarıyla sınırlı değildir. Uzmanlaşma sayesinde ticaretin kazanımları dünyanın her köşesine kadar genişlemektedir. Bu yüzden, klasik liberal ideal, içsel olarak kozmopolitandır. Mises'in görüşüne göre saldırgan milliyetçilik, sadece savaş ve işgal yoluyla ölüm ve yıkım getirmez, aynı zamanda bir ülkeden diğerine malların, sermayenin ve insanların özgür dolaşımını üzerinde ticaret engelleri ve çeşitli kısıtlamalar koyarak, insanların verimli münasebetlerden fayda elde etme imkânlarını

²⁹ Mises, *Human Action*, s. 664–88; *Theory and History*, pp. 44–61; ve Henry Hazlitt, *The Foundations of Morality* (Irvington-on-Hudson, N.Y., Foundation for Economic Education, 1998 [1964]), s. 55–61. Ayrıca bkz. Leland B. Yeager, *Ethics as Social Science: The Moral Philosophy of Social Cooperation* (Northampton, Mass.: Edward Elgar, 2001), s. 81-97.

³⁰ Mises, *Human Action*, s. 664-88.

da reddeder. Zenginlik ve ilerleme, ulusal sınırlar içinde suni olarak sıkıştırılmıştır. Tersine, bu, bazı milletlerin, diğer ülkelerde bulunan mal ve kaynaklara sahip olmanın tek yolunun işgal ve şiddetten geçtiği sonucunu çıkarmalarıyla, savaş ve işgal şartları yaratır. Malların, sermayenin ve insanların üzerindeki bütün engelleri ve sınırlamaları kaldırmak, devleti, her bireyin hayat, hürriyet ve mülkiyetini korumakla sınırlandırmak, savaşa neden olan dürtü ve gerilimlerin çoğunu ortadan kaldıracaktır.

Mises, aynı zamanda, ülkeler arasındaki sınırların belirlenmesinde kendi kaderini tayin hakkı tanınırsa iç savaşların ve etnik şiddetin çoğu temelini ortadan kalkacağını düşünüyordu. Mises “self determinasyon” ile, belirli bir ırksal, etnik, dilsel veya dinî gruba ait olan herkesin aynı ulus-devlet içinde olmaya zorlanmalarını kastetmediğini anlatmaya büyük ihtimam göstermiştir. Bununla, plebisit yoluyla bireysel self determinasyonu kastettiğini açıkça ortaya koymuştur. Bunun anlamı, bir şehir veya bölgedeki bireylerin başka bir ulusa katılmaya veya kendi bağımsız ülkelerini oluşturmaya karar verdikleri takdirde, bunu yapma özgürlüğüne sahip olmaları gerektirir.

Bu şehir veya bölgelerde hâlâ ait oldukları ülkenin bir parçası olarak kalmayı ya da başka bir ülkeye katılmayı tercih eden azınlıklar elbette bulunabilir. Her ne kadar bu self determinasyon mükemmel olmasa da, bu, en azından, etnik, dinî veya dilsel gerilimleri önemli ölçüde azaltır. Yegâne kalıcı çözüm, Mises’e göre, devletin alanının, sınırlı klasik liberal görevlerine indirgenmesidir; böylelikle devlet başkalarının yararı için toplumdaki herhangi bir birey veya gruba zarar vermek veya onu dezavantajlı kılmak üzere kötüye kullanılamayacaktır.³¹

Liberalizm ve Toplumsal İyi

Son olarak Mises, klasik liberallerin toplumdaki kimin faydasına konuştukları sorusunu da tartışmıştır. Hemen hemen bütün diğer siyasi ve ideolojik hareketlerden farklı olarak, liberalizm ortak iyinin toplumsal felsefesidir. Hem Mises’in kitaplarını yazdığı zamanda hem de bugün, siyasi hareketler ve partiler, sık sık ortak iyi ve genel refah retoriğine müracaat etmişlerdir, fakat gerçekte amaçları, devlet gücünü başkalarının pahasına bazı gruplara fayda sağlamak için kullanmaktır.

Hükümet düzenlemeleri, yeniden dağıtımçı refah programları, ticaret kısıtlamaları ve teşvikleri, vergi politikaları ve finansal manipulasyonların hepsi, toplumda, açık ve yarışmacı bir piyasada elde edemeyecekleri pozisyonlar peşindeki özel çıkar gruplarına kâr ve istihdam ayrıcalıkları sağlamak üzere kullanılır. Bunu

³¹ Mises, *Nation, State, and Economy: Contributions to the Politics and History of Our Time* (New York: New York University Press, 1983 [1919]), s. 31-56; *Liberalism*, s. 105-21; *Omnipotent Government*, s. 79-93.

doğal olarak, başkalarının özgürlüğünü kısıltma kadar, yozlaşma, ikiyüzlülük ve hukuka saygısızlık da takip etmektedir.

Mises'e göre, liberalizm hem bir bir ideal olarak hem de kamu politikasının bir amacı olarak, kimseye ayrıcalık tanınmayacak ve kimseyi kayırmayacak şekilde, hukuk devleti altında bütün insanların bireysel haklarının eşitliğini savunur. O her bireyin özgürlüğü adına konuşur ve onu savunur; dolayısıyla da herkes için özgürlüğün sesidir. Liberalizm, herkesin kendi amaç ve hedeflerini izlemede özgür özgür olmasını ister. Böylece, kişinin kendisi ve diğerleri, barışçı piyasa işlemleri yoluyla onun yetenek ve güçlerinden fayda sağlayabilir. Klasik liberalizm beşerî meselelerde devlet müdahalesinin ortadan kaldırılmasını arzu eder, böylece siyasi güç toplumdaki hiç kimsenin aleyhine olacak şekilde kötüye kullanılmaz.³²

Mises özel çıkar gruplarının gücünün ve bu tür grupların siyasi güç koridorlarında yoğunlaşan etkisine karşı durmanın zorluğunun farkındaydı.³³ Fakat toplumdaki nihai gücün, fikirlerin gücünde yattığında ısrarlıydı. İnsanları harekete geçiren, onları engellere karşı göğüs gerdiren, yanlış yönetilen politikalara karşı durmaya onları cesaretlendiren ve yerleşik çıkarların en güçlüsüne karşı bile direnmelerini sağlayan fikirlerdi. Yüzyıllar boyunca özgürlük tarafından kazanılan tüm zaferleri mümkün kılmış olan fikirlerdir.

Ne siyasi aldatmaca ne ideolojik uzlaşma 21. yüzyılda özgürlüğü yenebilir. Ancak, açıkça ortaya konan ve dosdoğru sunulan fikirlerin gücü bunu yapabilir. Mises'in kitaplarında ifadesini bulan ve onları özgürlük davasının en dayanıklı kaynaklarından bir yapan işte budur.

Mises'in kitaplarının çoğunu yazdığı 1920, 1930 ve 1940'lı yıllarda, komünizm ve faşizm dünyadaki karşı konulmaz güçler olarak görünüyordu. O zamandan beri bu ideolojilerin ateşi, kendilerinin yarattığı gerçeklikte ve boyundurukları altındaki on milyonlarca insanın isteksizliğinde söndü. Ne var ki, onların serbest piyasa eleştirilerinin çoğu, müdahaleci refah devletinin toplumun her köşesini işgal etmesinin gerekçeleri olarak hizmet etmeye devam ediyor.³⁴ Ve "küreselleşme"ye karşı çağdaş argümanların çoğu, genellikle, yüzyıl önce Avrupa milliyetçileri ve sosyalistleri tarafından dile getirilen serbest piyasa ve serbest ticaret karşıtı eleştirilere benzemektedir.³⁵

³² Mises, *Liberalism*, s. 155–87.

³³ Bkz. örneğin "The Clash of Group Interests" [1945] Ebeling (ed), *Money, Method and the Market Process: Essays by Ludwig von Mises* (Norwell, Mass.: Kluwer Academic Press, 1990), s. 202-14.

³⁴ Richard M. Ebeling, "Is the 'Specter of Communism' Still Haunting the World?" *Notes from FEE*, Mart 2006.

³⁵ bkz. Jerry Z. Muller, *The Mind and the Market: Capitalism in Modern European Thought* (New York: Alfred A. Knopf, 2002) ve Ian Buruma and Avishai Margalit, *Occidentalism: The West in the Eyes of Its Enemies* (New York: Penguin Press, 2004).

Mises'in *Socialism, Liberalism, Critique of Interventionism, Omnipotent Government, Bureaucracy, Planned Chaos, Human Action* ve diğer birçoğunun sayfalarındaki bireysel özgürlük ve piyasa ekonomisi lehindeki argümanlar, gerçeğin sesini olmaya devam etmekte ve günümüzle ilgisini korumaktadır. Onun eserlerini 20. yüzyılın on yıllarında onları yazıldığı zamanki gibi bugün de hâlâ önemli kılan budur.

Çeviren: Seval Yaman